

OBSAH

Katarína Dzureková:
EÚ a Rusko po kaukazskej
kríze / 1
*The EU and Russia after the crisis
in Caucasus*

Andrej Serenko
Medvedevova verzia
transformácie Kaukazu / 4
*Medvedev's version of transformation
of Caucasus*

Alexandra Petková:
Silové rezorty a ich vplyv
na ruskú politiku / 6
*Locs of power in Russian
politics*

STRATEGICKÉ ŠTÚDIE ČÍSLO 5/2008

REDAKČNÁ RADA

Stanislav Guláš
Ivan Hromada
Matúš Korba
Marián Majer
Lucia Najšlová
Róbert Ondrejcsák
Ivo Samson
Vladimír Tarasovič
Tomáš Valášek

Prílohu pripravuje R. C. SFPA, n. o.,
v spolupráci s CSS

Centrum bezpečnostných štúdií
Centre for Security Studies (CSS),
Nevädzová 5,
821 01 Bratislava 2
Telefón/fax: 00421-2-5564 4117

EÚ A RUSKO PO KAUKAZSKEJ KRÍZE

KATARÍNA DZUREKOVÁ

Riaditeľ amerického think-tanku STRATFOR George Friedman v súvislosti s augustovou vojnou v Gruzínsku výstižne konštatoval, že „Rusi po prvýkrát od pádu Sovietskeho zväzu podnikli rozhodujúcu vojenskú akciu a vytvorili novú vojenskú realitu. Urobili tak jednostranne, a tak sú teraz všetky krajiny, ktoré sa doteraz v záujme zadržovania Rusov obracali na Západ, nútené rozmýšľať, čo sa stalo“. Spojené štáty a štáty EÚ teda musia prehodnotiť svoje vzťahy s Ruskou federáciou a hľadajú vhodný spôsob, ako na novú realitu reagovať.

V prejave 1. septembra ruský prezident Medvedev hovoril o základných princípoch ruskej zahraničnej politiky. Zdôraznil, že Rusko uznáva primát základných princípov medzinárodného práva, podľa ktorých bude RF dovažovať vzťahy s inými štátmi a bude sa usilovať o multipolárny medzinárodný systém. Tieto prvé dva body nie sú v ruskej rétorike nijaké novum. Západ by mohol upokojiť tretí bod, v ktorom Rusko zavrhuje izolacionizmus a konfrontáciu.

Problémom sú posledné dva princípy. Vo svetle udalostí v Gruzínsku naberala na závažnosti záväzkov chrániť život a dôstojnosť ruských občanov, kdekoľvek sa nachádzajú. Nepochybne najkontroverznejší je však piaty bod, v ktorom si Rusko v podstate nárokuje sféry vplyvu, a to nielen v susedných krajinách.

Európa ani USA však nie sú pripravené rešpektovať ruskú sféru vplyvu. V najbližšom čase sa Západ bude musieť usilovať o posilnenie stability a zachovanie suverenity krajín bývalého Sovietskeho zväzu. NATO stojí pred výzvou, ako si zachovať svoju vierohodnosť a pritom nespôsobiť konfrontáciu s Ruskom. EÚ zasa musí prísť so stratégiou, ako si zabezpečiť vplyv (a tým aj stabilitu) na východných hraniciach a zabrániť tomu, aby ju rozdelil strach o energetickú bezpečnosť.

NATO ČI EÚ?

Severoatlantická aliancia po rusko-gruzínskom konflikte potvrdila, že dvere do NATO pre Gruzínsko nie sú zavreté a že v decembri sa rozhodne, či ponúkne Tbilisi Akčný plán pre členstvo (*Membership Action Plan - MAP*). Ruskú vojenskú akciu označila za neprimeranú a vyhlásila, že uznanie samostatnosti Južného Osetska a Abcházskaja je v rozpore so základnými princípmi OBSE a OSN. Aliancia však nemá jednotný názor na členstvo Gruzínska a Ukrajiny. Najmä USA, Poľsko a pobaltské štáty lobovali za to, aby Ukrajina a Gruzínsko dostali konkrétne záruky na vstup do Aliancie. Opačný názor majú Nemecko, Francúzsko, Taliansko a Španielsko. V konečnom dôsledku sa tieto rozpory prejavili na stretnutí ministrov zahraničných vecí členských krajín NATO 3. decembra 2008, keď opäť odložili rozhodnutie o zaradení Tbilisi a Kyjeva do MAP.

Vstup Gruzínska a Ukrajiny do NATO síce môže byť rizikový, ale upustenie od možnosti rozšírenia Aliancie by znamenalo, že Rusku ustúpila. Aliancia však musí najskôr vyriešiť vnútornú polemiku, či je vôbec žiaduce zaviazat sa chrániť ďalšiu krajinu, keď na to mnohí nemajú nielen prostriedky, ale ani vôľu.

Zvýšenie napätia medzi Ruskom a Západom by v prípade rozšírenia NATO bolo nevyhnutné, takže urýchlená integrácia podľa niektorých nie je vhodným riešením. Ale keďže Západ by nemal Rusku ustúpiť a stiahnuť sa z Kau-

kazu a východnej Európy, väčšia úloha Európskej únie v regióne sa zdá rozumným krokom.

Ako najdôležitejší obchodný partner Ruska má EÚ najlepšiu pozíciu na vytváranie tlaku na Moskvu. V plnení záujmu EÚ o bezkonfliktné susedstvo, ktoré umožňuje obchod a zabráňuje nezodpovednej politike, by sa Únia mala predovšetkým sústrediť na Ukrajinu. Švédsko, Poľsko a Česká republika už začiatkom roku 2008 vo svojich strategických dokumentoch tvrdili, že EÚ sa musí snažiť zabrániť potenciálnym konfliktom vo východnej Európe, aby predišla nepokojom na svojich hraniciach. Zoči-voči agresívnemu Rusku nemôže byť v záujme Európy „držať si Ukrajinu od tela.“ Podľa Niklasa Nilssona zo štokholmského Inštitútu Stredná Ázia-Kaukaz „je načas, aby sa Európa rozhodla, aký druh vplyvu chce mať v bývalých štátoch Sovietskeho zväzu. To je najväčšia strategická výzva, akaj EÚ momentálne čelí.“

Podľa Tomáša Valáška z londýnskeho Centra pre európsku reformu by „EÚ namiesto „metafor o otváraní dverí“ mala Ukrajine ponúknuť jasnú víziu a stratégiu postupného, ale progresívneho približovania sa k členstvu, ktoré by ale nebolo automaticky zaručené“. To, že by Ukrajina musela najskôr splniť množstvo požiadaviek, aby jej bolo členstvo prisľúbené, by mohlo prekonať rozdielne postoje členských štátov na rozširovanie. Predovšetkým je však dôležité, aby EÚ ponúkla niečo konkrétne, pretože Ukrajina (alebo Moldavsko) neveria, že sa EÚ seriózne zaoberá myšlienkou ich prijatia, a tak reformy viaznu. Je dobrým znamením, že začiatkom septembra EÚ prisľúbila prehĺbiť vzťahy s Ukrajinou, aby tak vyvážila rastúci vplyv Ruska. Posilnenie ekonomickej a politickej spolupráce v nasledujúcom roku zo strany Únie však v nijakom prípade neznamená záväzný prisľub členstva pre Ukrajinu.

EÚ NEVIE

Politiku na Kaukaze a vo východnej Európe, a teda aj zvyšovanie vplyvu v regióne, však Európskej únii sťažuje jej nejednotnosť. V krátkodobom horizonte Únia nezhody v názoroch len ťažko prekonať, čo spomalí jej úsilie zaujať spoločný postoj k Rusku. Problémom sú rozdielne bezpečnostné a energetické potreby členských štátov a rôzne tradície vo vzťahoch s RF. Európania sa zhodli, že Rusko v Gruzínsku konalo neprímerane, nezhodli sa však celkom na tom, ako a či ho za to vôbec potrestať. Na augustovom krízovom stretnutí 27 ministrov zahraničia sa ukázalo, že členské štáty nedokázali oddeliť svoj pohľad na Rusko od potreby prísť s jasnou stratégiou pre krajiny na východnej hranici EÚ. Počas vojny všetky členské štáty vo svojich vyhláseniach pevne stáli za tým, aby Rusko zastavilo svoj postup v Gruzínsku a neskôr aby dodržalo prímerie vyjednané francúzskym prezidentom Sarkozym. V otázke viny za vojnu však Francúzsko a Nemecko nechceli na nikoho

ukazovať prstom a želali si, aby mala EÚ úlohu nestranného mediátora. Poľsko, Spojené kráľovstvo a Švédsko však obvinili Rusko.

V záveroch zo summitu Európskej rady z 1. septembra 2008 EÚ odsúdila uznanie samostatnosti Južného Osetska a Abcházska a zdôraznila, že všetky európske štáty majú právo slobodne si vybrať smerovanie zahraničnej a bezpečnostnej politiky. EÚ vyzdvihla potrebu regionálnej spolupráce a prehĺbenia vzťahov so svojimi východnými susedmi. Európska rada tiež konštatovala, že vzhľadom na vzájomnú závislosť EÚ a Ruska a spoločné výzvy globálneho charakteru neexistuje alternatíva k silnému vzťahu založenému na spolupráci, dôvere a dialógu a na rešpekte voči právu a princípom OSN a OBSE.

Členské štáty EÚ sa zhodli, že kým sa ruské jednotky nestiahnu na pozície pred 7. augusta 2008, rozhovory o novej základnej dohode medzi EÚ a RF nemôžu pokračovať. Napriek tomuto poslednému bodu sa však EÚ nevyjadřila jasne o opatreniach na potrestanie Moskvy. Ruský veľvyslanec pri EÚ Vladimir Čižov reagoval na možnosť zastavenia rokovaní o partnerstve slovami, že by to bolo nevýhodné aj pre Európu.

To, že sa EÚ rozhodla rokovania o novej dohode s Ruskom iba odložiť, nie formálne pozastaviť, naznačuje, že partnerstvo s Ruskom je významné. Potvrdzujú to aj závery summitu EÚ – RF, ktorý sa konal 14. novembra 2008 v Nice a rozhodol o obnovení rozhovorov o novej základnej dohode. Aj britský minister zahraničných vecí David Miliband, ktorý je zástancom tvrďšieho rokovania s Moskvou, pripustil, že izolácia Ruska by bola kontraproduktívna, pretože ekonomickejšia integrácia najlepšie pomáha kontrolovať ruskú politiku.

ROPA A PLYN

Kým Poľsko alebo pobaltské štáty spolu s Holandskom, Spojeným kráľovstvom a Škandináviou by rady videli Rusko znášať následky za svoje činy (aj keď je otáznne, či by sa dohodli na vhodnom treste), Nemecko, Taliansko a Francúzsko veria, že dobré vzťahy s Ruskom sú možné. Za takýmto prístupom často stoja obchodné vzťahy a obavy o energetickú bezpečnosť.

Tí členovia EÚ, ktorí sú vo veľkej miere závislí od ruskej ropy a zemného plynu, videli vojnu v Gruzínsku v kontexte energetickej politiky. Dieter Helm, oxfordský odborník na energetickú politiku, sa vyjadril, že „Rusko má veľmi jasnú stratégiu a uprednostnilo by, keby zemný plyn pre Európu prúdil cez Rusko, a nie nezávislé krajiny.“ Hoci si Rusi počas vojny dali pozor na to, aby sa dodávky neprerušili, podľa Helma im rozhodne neprekážalo, že situácia v Gruzínsku mohla znepokojiť investorov zainteresovaných do výstavby ropovodov a plynovodov, ktoré mali obísť ruské územie.

Názory na to, kto je od koho väčšmi závislý a či je Rusko spoľahlivým dodávateľom pre Európu, sú však rôzne. Dlhodobé snahy Západu zabezpečiť si spoľahli-

V záveroch zo summitu Európskej rady z 1. septembra 2008 EÚ odsúdila uznanie samostatnosti Južného Osetska a Abcházska a zdôraznila, že všetky európske štáty majú právo slobodne si vybrať smerovanie zahraničnej a bezpečnostnej politiky. EÚ vyzdvihla potrebu regionálnej spolupráce a prehĺbenia vzťahov so svojimi východnými susedmi. Európska rada tiež konštatovala, že vzhľadom na vzájomnú závislosť EÚ a Ruska a spoločné výzvy globálneho charakteru neexistuje alternatíva k silnému vzťahu založenému na spolupráci, dôvere a dialógu a na rešpekte voči právu a princípom OSN a OBSE.

vé dodávky energie, ktoré by obchádzali územie Ruska, utrpeli závažný úder, ale základy ruskej moci sú vratké. Pôvodne vysoké ceny energie už v súčasnosti výrazne klesli. Nie je teda v záujme Moskvy, aby si zhoršila vzťahy s EÚ ohrožovaním jej energetickej bezpečnosti. Zábúda sa na to, že Európa bola od Ruska závislá aj počas studenej vojny, a to napriek neustálej latentnej vojenskej konfrontácii. Okrem toho možnosti Moskvy sú veľmi obmedzené. Európa je hlavným a najdôležitejším obchodným partnerom Ruska.

Podľa Dmitrija Trenina je vzájomná závislosť dobrá, lebo v konečnom dôsledku znižuje pravdepodobnosť využitia energie ako politickej hrozby. Aj keby Rusko chcelo, presun z Európy na iné trhy (v Ázii) by vyžadoval čas, financie a hlavne zvýšenie produkcie, ktorú však znemožňuje nedostatok investícií do ťažobného priemyslu. Ak sa bude vo vzťahoch s Ruskom ustavične zdôrazňovať závislosť od ruských surovín, Moskva bude mať navrch. Nielen stredná Európa, ale aj Nemecko, Francúzsko a Taliansko sú závislé od ruskej energie. Nebolo treba vojny v Gruzínsku, aby si to Európa uvedomila. Zobudila ju už neslávna kríza na Ukrajine v roku 2006. A po udalostiach v auguste 2008 si niektorí členovia EÚ začali s väčším strachom všimáť aj výpady ruských spoločností do severnej Afriky, kde by chceli obchodovať s ropou a zemným plynom a zabezpečiť si prísun ďalších surovín na rozvoj ekonomiky. Keďže severná Afrika sa v Európe považuje za dôležitú alternatívu k ruskému zemnému plynu, sú tieto ruské pokusy nevyhnutne vnímané ako súčasť čoraz asertívnejšej zahraničnej politiky Kremľa.

VŠETCI ZA JEDNÉHO?

V tejto situácii EÚ musí riešiť problém solidarity, na ktorý upozorňuje najmä Poľsko. Súdržnosť podľa neho narúšajú pokusy západných členov EÚ zabezpečiť si dobré bilaterálne vzťahy s Ruskom na úkor jednoty. Najsilnejším príkladom je Nemecko.

Nemecko podporilo pokračovanie v projekte výstavby plynovodu *Nord Stream*, o ktorom tvrdí, že pomôže odstrániť závislosť od dodávok cez Ukrajinu a ďalšie štáty, kde by mohli vzniknúť problémy. Poľsko a pobaltské štáty však Nemecku vyčítajú, že tento projekt ide proti plánom EÚ na diverzifikáciu energetických zdrojov. Západná Európa však obvinila Poľsko a Litvu, že mesiace blokujú začatie rokovaní s Ruskom o novej dohode o spolupráci, a to bez viditeľného účinku na Moskvu.

Z dlhodobého hľadiska je v záujme EÚ diverzifikácia zdrojov energie, ako aj spoločná energetická politika, ktorá by napr. na hraniciach EÚ prinútila Rusko predávať ropu a zemný plyn za rovnakých podmienok všetkým odberateľom. Hoci Rusko ukázalo, že sa nebojí použiť silu, aby si zabezpečilo svoje záujmy, z krátkodobého hľadiska sa EÚ nemusí obávať o dodávky ropy a zemného plynu, keďže Rusko je momentálne závislé od európskeho trhu. Moskva sa bude musieť vyrovnáť s nižšími cenami surovín a ďalšími dôsledkami finančnej krízy na ruskú eko-

Z dlhodobého hľadiska je v záujme EÚ diverzifikácia zdrojov energie, ako aj spoločná energetická politika, ktorá by napr. na hraniciach EÚ prinútila Rusko predávať ropu a zemný plyn za rovnakých podmienok všetkým odberateľom. Hoci Rusko ukázalo, že sa nebojí použiť silu, aby si zabezpečilo svoje záujmy, z krátkodobého hľadiska sa EÚ nemusí obávať o dodávky ropy a zemného plynu, keďže Rusko je momentálne závislé od európskeho trhu.

nomiku, a tak je nepravdepodobné, že by ohrozila svoje príjmy z Európy.

Z pohľadu EÚ by bolo izolovanie Moskvy kontraproduktívne. Dobré vzťahy s Kremľom sú v záujme EÚ jednak preto, že s Ruskom susedí, ale aj pre obchod. Neznamená to však, že by EÚ mala v najbližšom čase ignorovať ruskú agresivitu. Zdá sa, že na Západe zvíťazila stratégia zvýšenej (nevojenskej) angažovanosti v krajinách bývalého ZSSR, pričom sa okrem pretrvávajúcej podpory Gruzínska skloňuje najmä Ukrajina. Jej

destabilizácia je najväčšou hrozbou pre bezpečnosť v regióne. Stratégia Západu však zatiaľ pôsobí dost neisto. Mnohí experti sa zhodujú v tom, že EÚ má väčšiu šancu na úspech vo vyrovnávaní ruského vplyvu v bývalých štátoch ZSSR než NATO. Prioritne na Ukrajine by sa mala snažiť podporovať proeurópske sily a motivovať Kyjev konkrétnym plánom, ktorý raz povedie k členstvu. Aby však EÚ mohla efektívne konať, musí presadzovať jednotné záujmy.

(Autorka je projektová asistentka CSS.)

REFERENCIE:

- Barysch, K. (ed.) 2008, *Pipelines, politics and power: The future of EU-Russia energy relations*, Centre for European Reform, október 2008. http://www.cer.org.uk/pdf/rp_851.pdf
- Eyal, J. 2008, 'After Georgia, we are on our way to a hostile climate in East-West relations', *Royal United Services Institute for Defense and Security Studies*. <http://www.rusi.org/research/studies/european/commentary/ref:C48A3FD-C319A3B/>
- Perovic, J. 2008, 'Caucasus crisis: Implications and options for the West', *Center for Security Studies*, september 2008, Zurich. <http://www.isn.ethz.ch/isn/Current-Affairs/Policy-Briefs/Detail/?lng=en&id=90955>
- Valasek, T. 2008, 'What does the war in Georgia mean for EU foreign policy?', *Centre for European Reform: Briefing Note*, august 2008. http://www.cer.org.uk/pdf/briefing-georgia_15aug08_tv.pdf
- Wolczuk, K. 2008 'A dislocated and mistranslated EU-Ukraine summit', *European Union Institute for Security Studies*, október 2008. http://www.iss.europa.eu/uploads/media/EU-Ukraine_Summit.pdf
- 'NATO envoys head to Georgia to show support' 2008, *International Herald Tribune*, 14. september 2008. <http://www.iht.com/articles/2008/09/14/europe/nato.php>
- 'In Georgia clash, a lesson on US need for Russia' 2008, *International Herald Tribune*, 10. august 2008. <http://www.iht.com/articles/2008/08/09/europe/10dipl.php>

MEDVEDEVOVA VERZIA TRANSFORMÁCIE KAVKAZU

ANDREJ SERENKO

Konflikt Ruska a Gruzínska súvisiaci s Južným Osetskom sa doposiaľ hodnotil výhradne v medzinárodnom a zahraničnopolitickom kontexte. Rôzni odborníci sa pokúšajú predikovať ďalší vývoj udalostí, odhadnúť reakcie Gruzínska na kroky Moskvy, predpovedať opatrenia USA a ich spojencov z NATO na ruský prienik do oblasti južného Kaukazu, prognózovať budúce rozhodnutia Ruska a podobne. Skúmanie dôsledkov gruzínsko-osetského konfliktu na vnútropolitickú situáciu v Rusku sa však venuje iba málokto.

Gruzínsko-osetský konflikt a následná vojenská akcia Ruskej federácie na južnej strane Kaukazu sa udiali prakticky v tom istom čase, ako prezident Dmitrij Medvedev a premiér Vladimir Putin zavŕšili „jubilejných“ prvých sto dní vo svojich nových funkciách. Počas tohto krátkeho obdobia došlo k zvýšeniu napätia medzi tradičnými mocenskými frakciami – „kremelskými vežami liberálov a silovíkov“. Prebiehal prirodzený proces prerozdelenia sfér vplyvu a personálnych zmien na riadiacich postoch, ktorý sprevádzalo relatívne oslabenie pozícií silovíkov a posilnenie pozícií „liberálov“ podporovaných D. Medvedevom.

Moskovská politická elita viedla diskusiu o tom, či sa s nástupom nového prezidenta začne „medvedevovské uvoľnenie“, alebo či ostanú zachované prvky putinského autoritárstva. Súperenie medzi „kremelskými vežami“ by skôr alebo neskôr preniklo na verejnosť a nadobudlo podobu otvoreného mocenského sporu, ktorý by viedol k destabilizácii systému vytvoreného v rokoch 1999 – 2007.

Do tejto situácie zasiahla vojna v Južnom Osetsku, ktorá mala výrazné vnútropolitické dôsledky. Predovšetkým znížila napätie medzi „kremelskými vežami“ a dočasne utlmila ich súperenie o vplyv v štáte. Vojna na Kaukaze zároveň liberálom demonštrovala, že bez silovíkov neprežijú a že generálov potrebujú aj v podmienkach domáceho politického uvoľňovania. Ak budeme parafrázovať známeho klasika politických technológií, môžeme konštatovať, že vojna v Južnom Osetsku potvrdila pravidlo, že ktorákoľvek demokracia má cenu iba vtedy, keď sa dokáže brániť. Konflikt v Gruzínsku ukázal, že vzájomná závislosť kremelských liberálov a silovíkov je oveľa väčšia, ako by sa to mohlo zdať na prvý pohľad.

V neposlednom rade „vojna s gruzínskymi agresormi“ na tri týždne odpútala pozornosť ruskej verejnosti od nízkych dôchodkov a plátov, ako aj od nárastu cien základných spotrebných tovarov a benzínu, ktoré v poslednom čase začali šokovať obyvateľov. Za krátky čas by ruská verejnosť z prehlbovania sociálno-ekonomických problémov začala obviňovať premiéra V. Putina a jeho nástupcu na poste prezidenta. Konflikt s Gruzínskom však dal Putinovi a Medvedevovi vítanú časovú pauzu a politickú výhodu, ktorá im umožnila vytvoriť obraz vonkajšieho nepriateľa v podobe „gruzínskych militaristov“ na čele s Michailom Saakašvilim. V dôsledku toho ruská verejnosť a obzvlášť desiatistice Rusov žijúcich na hranici existenčného minima neobviňovali ministrov putinskej vlády zo zhoršenia

hospodárskej situácie, ale radovali sa pri pohľade na televíznu obrazovku, ktorá ukazovala Saakašviliho, ako si žuje vlastnú kravatu. (Známa epizóda z augusta 2008, pri ktorej kameramani britskej televíznej stanice BBC snímali gruzínskeho prezidenta bez jeho vedomia ešte pred začiatkom oficiálneho interview – pozn. prekl.). Vojna s Gruzínskom vo veľkej miere „zmrazila“ spory vnútri kremelských politických elít a znížila napätie v ruskej verejnosti, ktorá predtým začínala pociťovať nespokojnosť so sociálno-ekonomickým kurzom Putinovej vlády.

PROJEKT „VELKÉHO OSETSKA“

Konflikt v Južnom Osetsku sa môže stať aj príčinou vážnych vnútropolitických zmien na úrovni regiónov Ruskej federácie. Po vypuknutí vojny s Gruzínskom Moskva začala premyslene uskutočňovať kroky vedúce k priznaniu nezávislosti Južného Osetska a Abcházsku. (Zatiaľ nejde o ich pripojenie k RF). V dôsledku toho vznikli predpoklady na realizáciu niekoľkých rozsiahlych politických hier v oblasti Kaukazu, ku ktorým patrí aj projekt Veľkého Osetska. Bez ohľadu na ďalší vývoj udalostí je jasné, že Severné Osetsko a Južné Osetsko od augusta 2008 pristúpili k urýchlenej ekonomickej, sociálnej, politickej a vojenskej integrácii. Ak bude Moskva tento proces podporovať, Veľké Osetsko sa stane realitou už v roku 2009.

V tejto súvislosti treba zdôrazniť, že vedúce pozície v novom Veľkom Osetsku s najväčšou pravdepodobnosťou zaujmú predstavitelia Južného Osetska (dokonca aj v tom prípade, keď hlavným mestom ostane Vladikavkaz). Takzvaní cchinvalci marginalizujú severoosetskú byrokráciu a etablojú sa ako jadro miestnej vládnej elity podobným spôsobom, ako predstavitelia Náhorného Karabachu získali pred niekoľkými rokmi politickú moc v arménskom Jerevane.

Nové Veľké Osetsko ako subjekt s obyvateľstvom kresťanského vierovyznania sa môže stať ruskou pevnosťou na Kaukaze. Moskva získa možnosť kontrolovať situáciu nielen na južnej „gruzínskej“ strane Kaukazu, ale posilní svoju kontrolu aj na severnej „domácej“ strane Kaukazu v republikách Ruskej federácie, ktoré majú obyvateľstvo moslimského vierovyznania. V týchto republikách totiž stále pretrváva hrozba oživenia extrémizmu a wahabitského hnutia odporu.

ĎALŠIE BUDE ČEČENSKO

Realizácia uvedených geopolitických zámerov spôsobí výrazný nárast politického významu osetských elít a posilní ich štatút v očiach Moskvy. Zopakuje sa fenomén charakteristický pre čečenské elity, ktoré na rozdiel od gubernátorov a predstaviteľov ďalších federálnych subjektov majú privilegované vzťahy s najvyššími politikmi na moskovskej federálnej úrovni. To platí obzvlášť v prípade Ramzana Kadyrova. Juhoosetskí predstavitelia z Cchinvali majú všetky predpoklady na sformovanie politickej elity nového Veľkého Osetska, ktorá bude mať privilegované vzťahy s Kremľom a ďalšími federálnymi štruktúrami. Vznikla by

tak v poradí už druhá silná a vplyvná kaukazská regionálna skupina ruskej politickej elity. V súčasnosti ešte nie je možné odhadnúť, kto bude mocenským garantom osetskej skupiny v Moskve. Niektorí odborníci však predpokladajú, že tak ako premiér Putin garantuje privilegované postavenie „čečenskej skupiny“, prezident Medvedev bude garantovať pozície osetskej politickej elity.

Integrácia Severného a Južného Osetska a vznik neformálne zjednoteného Veľkého Osetska si s veľkou pravdepodobnosťou vyžiada spojenie Inguška a Čečenska do podoby spoločného federálneho subjektu. Osetsko-ingušský konflikt zostáva totiž naďalej nedoriešený a v živej pamäti sú také skutočnosti, ako zapojenie ozbrojencov z Južného Osetska do etnických čistiek Ingušov v Prigorodnom rajóne Severného Osetska v roku 1992. Vytvorenie Veľkého Osetska vyvinie tlak na predstaviteľov Inguška, ktorí sa pokúsia hľadať protiváhu Osetom a budú sa snažiť o spojenie s moslimskými republikami ruského severného Kaukazu. Toto úsilie môže viesť k vytvoreniu administratívno-politickej koalície Čečenska a Inguška, ku ktorej by sa v budúcnosti mohol pripojiť aj Dagestan.

PERSPEKTÍVY A PROBLÉMY

Uznanie nezávislosti Abcházka a Južného Osetska si nevyhnutne vyžiada aj zmeny v riadiacej štruktúre Južného federálneho okruhu. Pri objektívnom hodnotení situácie je nutné konštatovať, že Suchumi aj Cchinvali sa už v súčasnosti nachádzajú v administratívnej kompetencii Južného federálneho okruhu aj vo vojenskej kompetencii Severokaukazského vojenského okruhu. Prístup Ruskej federácie k bývalým gruzínskym autonómnym územiám sa transformuje a už v blízkej budúcnosti dôjde k posilneniu pozície splnomocneného predstaviteľa prezidenta RF v Južnom federálnom okruhu. Tento úrad sa nielenže nebude rušiť, ako predpovedali niektorí moskovskí odborníci, ale z dôvodu riešenia abcházskej a juhoosetskej problematiky dôjde k zväčšeniu jeho právomocí.

Štátna byrokracia Južného federálneho okruhu tak popri politicky dôležitom projekte prípravy ZOH v Soči v roku 2014 bude zodpovedať za ďalší prioritný strategický projekt veľkého významu – administráciu vzťahov s Abcházskom a Južným Osetskom. V dôsledku toho dôjde k prirodzenému nárastu vplyvu južnej nomenklatúry v rámci systému ruskej štátnej byrokracie a k jej lepšiemu presadeniu sa na najvyššej federálnej úrovni v Moskve. Už v minulosti bola rotácia byrokratických kádrov medzi štruktúrami Južného federálneho okruhu a centrálnymi orgánmi štátnej správy dosť intenzívna. V prípade naštartovania procesu nenápadnej integrácie a pripájania Abcházka a Južného Osetska k Ruskej federácii sa dá očakávať ešte intenzívnejšia rotácia byrokratických kádrov medzi Južným federálnym okruhom a Moskvou. V konečnom dô-

sledku to povedie k posilneniu južnej nomenklatúry vo vysokých administratívnych funkciách v Moskve.

Pri analýze vnútropolitických dôsledkov augustového konfliktu s Gruzínskom nemožno obísť ani takú citlivú tému, akou je organizovaný zločin na južnom Kaukaze. Táto otázka naberaá na význame najmä v súvislosti s očakávaným zapojením miestnych abcházskych a juhoosetských politických elít a záujmových skupín do systému ruskej štátnej byrokracie. Doposiaľ sa verejne nehovorilo o značnom vplyve miestnych organizovaných zločineckých skupín na politické a ekonomické procesy v Suchumi a Cchinvali. Príslušníci ruských bezpečnostných zložiek na neverejných fórach však potvrdzujú, že tamojší oligarchovia a mafiáni zohrávajú dôležitú politicko-hospodár-

sku rolu nielen v Abcházsku a Južnom Osetsku, ale na celom južnom Kaukaze.

V Južnom Osetsku došlo po augustovom konflikte k erózii vládných štruktúr a miestnej štátnej správy. Niektorí odborníci charakterizujú súčasný stav ako demontáž juhoosetskej štátnosti, v dôsledku ktorej v Cchinvali ostali fungovať iba dvaja mocenski aktéri s reálnym vplyvom – ruská armáda a juhoosetské organizované zločinecké skupiny. Členovia týchto skupín môžu ľahko využiť neprehľadnú povojnovú situáciu a preniknúť do nových administratívnych, bezpečnostných a hospodárskych štruktúr, ktoré sa formujú v Južnom Osetsku. Takto by organizovaný zločin získal prístup k obrovským finančným prostriedkom, ktoré Ruská federácia vyčleňuje zo svojho štátneho rozpočtu na obnovu zničenej infraštruktúry v Južnom Osetsku. Neexistujú nijaké garancie zneužitia veľkej časti ruskej finančnej pomoci, ktorá by mohla byť presmerovaná na rozvoj podnikateľských aktivít juho-

osetských organizovaných zločineckých skupín. Už teraz sa zjavujú prvé prejavy toho, že realizácia povojnovej rekonštrukcie Cchinvali neprebíha tak, ako by mala. Napríklad na miestnych trhoviskách sa obchoduje s potravinami a vecami, ktoré do Južného Osetska prišli z rôznych regiónov Ruskej federácie ako humanitárna pomoc...

Ak si uvedomíme relatívne vysokú pravdepodobnosť vzniku Veľkého Osetska, ktorému budú dominovať juhoosetské elity (cchinvalské administratívno-finančné skupiny), tak možnosť ich kriminalizácie sa stáva potenciálnou bezpečnostnou hrozbou. Prienik členov organizovaného zločinu donových povojnových osetských štruktúr predstavuje reálne riziko, ktorému musia ruské bezpečnostné zložky včas čeliť. Ak sa to Moskve nepodarí, Ruská federácia namiesto Osetska ako geopolitického stabilizátora Kaukazu bude mať do činenia s Osetskom ako kaukazskou kriminálnou enklávou. Dôsledky takéhoto vývoja môžu byť pre Rusko nebezpečné a môžu ho ohrozovať reálnejšie, ako ho ohrozovali povestní Saakašviliho „gruzínski militaristi“.

(Autor je novinár, pôsobí vo Volgograde. Je dopisovateľom moskovskej Nezavisimoj Gazety.)

SILOVÉ REZORTY A ICH VPLYV NA RUSKÚ POLITIKU

ALEXANDRA PEŤKOVÁ

Počas druhého funkčného obdobia bývalého prezidenta Putina venovali analytici pozornosť čoraz viditeľnejšiemu fenoménu vstupu tzv. silovíkov, teda bývalých pracovníkov tajných služieb, do ruskej politiky, považovali ho za jeden z hlavných rozdielov medzi Jelcinovým a Putinovým obdobím. Vplyv silovíkov na tvorbu zahraničnej a bezpečnostnej politiky sa prejavuje na konfrontačnejšom správaní Ruska k postsovietskym štátom inklinujúcim k Západu, najmä Gruzínsku a Ukrajine. Ruská zahraničná politika nadobúda agresívnejší charakter aj vo vzťahu k Západu, najmä k Severoatlantickej aliancii a Spojeným štátom, ale aj k Európskej únii, predovšetkým pre protiraketový štít v Strednej Európe.

V tejto súvislosti sú známe vyjadrenia mnohých vysokých predstaviteľov ruských ozbrojených síl (v poslednom čase napr. bývalého náčelníka generálneho štábu Jurija Balujevského, zástupcu náčelníka generálneho štábu Anatolija Nogovicyna či veliteľa ruských strategických raketových síl Nikolaja Solovcova), ktorí varujú pred odvety nameraním ruských jadrových zbraní na tento štít. Rusko sa tiež čoraz väčšmi zameriava na bezpečnostnú oblasť, v ktorej pri prijímaní rozhodnutí dominujú silovíci.

Napríklad na základe tzv. Medvedevovho plánu Moskva prichádza s návrhom na revidovanie doterajšej bezpečnostnej štruktúry Európy a výstavby novej, ktorá by mala byť nadradená súčasným inštitúciám, najmä NATO a OBSE.

Pojem „silovíci“ (v ruštine siloviki) pochádza z ruského označenia mocenských ministerstiev (silovyje ministerstva) alebo silových štruktúr (silovyje struktury). Niekedy sa používa pre všetky tieto ministerstvá a agentúry, inokedy pre personál týchto štruktúr. Zvyknú sa ním označovať aj politicky a ekonomicky motivované skupiny, ktorých členov spája bývalé alebo súčasné pôsobenie v silových zložkách a vojenský štýl riadenia. Mnohí z nich sú priamo alebo nepriamo za svoje pozície zaviazaní Putinovi. Ide o byrokratickú frakciu, ktorá sa sústreďuje na tvorbu politiky a na personálne menovania, a použitím týchto nástrojov sa usiluje dosiahnuť väčší podiel na národnej ekonomike. Pre rozsiahly zákulisný vplyv, komerčné a finančné prepojenia s obchodníkmi, politikmi, novinármi a inými vplyvnými ľuďmi časť analytikov a médií pokladá silovíkov za riadiacu elitu na čele štátu.

Ako synonymum silovíkov sa používa aj pojem „čekisti“, ktorý označuje priamo bývalých pracovníkov KGB. Je odvodený z názvu organizácie Čeka (Črezvyščajnaja komissija, v preklade mimoriadna komisia), prvej komunistickej tajnej politickej polície v rokoch 1917 až 1922 (na jej čele stál Felix Dzeržinskij), ktorej korene však siahajú do predchádzajúcej éry a tajnej služby ruských cárov.

Jeden z popredných silovíkov Viktor Čerkesov (riaditeľ Federálnej služby na kontrolu obchodu s drogami – FSKN) považuje silovíkov za jednotnú kastu, korporáciu, ktorá zachránila ruský štát a spoločnosť pred definitívnym rozpadom po páde ZSSR.

Jednotnému vnímaniu silovíkov odporuje fakt, že nemajú jednotné centrum ani inštitucionalizované ideologické

vedenie. Do tejto populárnej kategórie odborná verejnosť začala zaraďovať všetkých, ktorí v minulosti nosili uniformu, čo prispieva k šíreniu konšpiračných názorov, že tajné služby z pozadia riadia celú spoločnosť.

Silovíci netvorí jednotnú organizáciu, ale na rôznych úrovniach postupne získavajú zastúpenie v rozličných skupinách súperiacich o moc a o vplyv na rozhodovanie, možno teda hovoriť skôr o ich prerastaní s civilnou byrokráciou.

Okrem toho silovíkom chýba konkrétna zjednocujúca ideológia, ktorá by definovala ich dlhodobé ciele a úsilie pri smerovaní štátu. Pri pohľade na ich konanie možno skôr dôjsť k presvedčeniu, že jednotlivým príslušníkom, ale aj celým skupinám silovíkov vo všeobecnosti ide skôr o zisk z podielu na ekonomike štátu a udržanie sa pri moci.

Silovíkov nemožno vnímať výlučne ani ako fenomén Putinovej éry, pretože sa presadzovali už v 90. rokoch, najčastejšie v ekonomickej, ale aj v politickej a byrokratickej sfére.

K významnému prílevu bývalých pracovníkov spravodajských služieb na ruskú politickú scénu došlo v druhej polovici 90. rokov, najmä po vymenovaní silovíka Jevgenija Primakova za predsedu vlády v septembri 1998. Primakov mal ambície kandidovať na post prezidenta a v spolupráci s vtedajším generálnym prokurátorom Jurijom Skuratovom sa usiloval prešetriť prípady nezákonného nadobudnutia majetku a zneužívania právomocí zo strany štátnych predstaviteľov. Prezident Jelcin a jeho okolie (tzv. Rodina) postavili proti nemu tajomníka Rady bezpečnosti a šéfa FSB (Federálnej bezpečnostnej služby) Vladimira Putina, ktorý si po odstránení Skuratova a následnom odvolaní Primakovovej vlády upevnil postavenie a neskôr sa stal premiérom a Jelcinovým nástupcom.

KONFLIKTY A KOALÍCIE

Počas prezidentského obdobia Vladimira Putina možno vyčleniť tri etapy formovania silových skupín. Prvá sa sformovala v rokoch 2000 až 2003, keď vznikla koalícia skupiny Putinových silovíkov (väčšina pochádza z Petrohradu, preto sú nazývaní aj piterci) a predstaviteľov Jelcinovej Rodiny. Druhá etapa prebehla v rokoch 2003 až 2007, keď sa silovíkom vo vládných štruktúrach podarilo odstrániť zvyšky Rodiny, a tretia od roku 2007 do 2008, keď došlo ku konfliktu medzi dvoma skupinami silovíkov.

Počas prvej etapy zotrvali piterci v koalícii s Rodinou, čo bol výsledok dohody uzavretej medzi Putinom a Rodinou pred Putinovým nástupom do funkcie. Cieľom bolo zabezpečiť beztrietnosť a majetkový status quo pre Jelcina a oligarchov z jeho okolia. Garantmi tejto koalície za Rodinu boli premiér Michail Kasjanov a šéf prezidentskej administratívy Alexander Vološin. Medzi Rodinou a pitercami však pretrvávalo napätie, ktoré udržiavalo pitercov relatívne jednotných. Prelomom vo vzťahoch silovíkov a Rodiny bol útok Kremľa na ropného oligarchu Michaila Chodorkovského (Jukos), čo bolo porušením dohody s Rodinou. Na prelome rokov 2003 a 2004 na protest odstúpili zo svojich postov Vološin a Kasjanov, čím ukončili dovtedajšiu akú-takú spoluprácu s pitercami a postavili sa voči nim do opozície.

Počas druhej etapy sa zdanlivá jednota piterskej skupiny rozpadla. Rozdelila sa na dva hlavné klany zoskupené okolo vtedajšieho zástupcu riaditeľa prezidentskej administratívy Igora Sečina (zároveň je šéfom štátnej ropnej spoločnosti Rosneft) a riaditeľa protidrogovej agentúry Viktora Čerkesova. Ich konkurenčné postavenie vyústilo do boja oboch skupín pred volebným cyklom 2007 – 2008, teda v čase rozhodovania o budúcnosti Putinom vybudovaného režimu.

Členmi Sečinovej frakcie boli riaditeľ FSB Nikolaj Patrušev, Viktor Ivanov (bývalý zástupca šéfa prezidentskej administratívy a neskorší riaditeľ Rosoboronekportu), minister spravodlivosti Vladimir Ustinov (bývalý generálny prokurátor), minister vnútra Rašid Nurgalijev, Alexander Bastrykin, riaditeľ Vyšetrovacieho výboru pri generálnej prokuratúre, ktorý má rozsiahle právomoci.

K Čerkesovovej frakcii patrili generálny prokurátor Jurij Čajka, šéf Federálnej služby ochrany Jevgenij Murov a šéf Služby bezpečnosti prezidenta Viktor Zolotov. Do tejto skupiny možno zaradiť aj bývalého ministra obrany Sergeja Ivanova, súčasného vicepremiéra, najmä pre jeho verejne známe antipatie voči Sečinovi. Táto záujmová skupina je spojená s Gazpromom.

Okrem skupín silovikov treba v tejto súvislosti spomenúť aj Dmitrija Medvedeva, nového ruského prezidenta, ktorého často zaraďujú do tzv. liberálnej skupiny (Kudrin – Ilarionov – Greň). Keďže Medvedev bol od roku 2000 predsedom správnej rady Gazpromu, označovali ho ako spojenca Čerkesova.

Konflikt medzi frakciami prvýkrát vypukol na prelome dvoch Putinových volebných období, po tom, čo sa Gazprom pokúsil prevziať kontrolu nad Sečinovým Rosneftom. Sečín vyšiel zo sporu víťazne, zabránil pripravovanej fúzii oboch spoločností a získal aj majetok stíhaného Jukosu, čím posilnil svoju spoločnosť a predstihol Gazprom. Jeho frakcia si udržala silné postavenie a následne sa usilovala presvedčiť Putina, aby zostal prezidentom tretie volebné obdobie a zaistil tak mocenskú kontinuitu, čo však prezident odmietol. Medvedev ako potenciálny kandidát Sečinovi nevyhovoval pre svoje vzťahy ku Gazpromu, preto Sečín podporoval ako kandidáta na nástupcu Sergeja Ivanova, hoci medzi nimi vládli antipatie.

Nové spory vypukli pred parlamentnými voľbami 2007, keď FSB zatkla niekoľkých členov Čerkesovovej skupiny. Vznikol nový vyšetrovací výbor pod vedením Sečinovho spojenca Alexandra Bastrykina, čo oslabilo generálneho prokurátora Čajku, Čerkesovovho spojenca.

Táto situácia sa zmenila po mocenskej výmene v roku 2008. Sečínov klan utrpel úder po jednej zo zmien v novej vláde, keď prezident Medvedev odvolal Nikolaja Patruševa z čela najvýznamnejšej spravodajskej služby FSB. Bol síce vymenovaný na čelo Rady bezpečnosti RF, tá však nemá také významné postavenie. Na post riaditeľa FSB nový prezident vymenoval dovtedajšieho námestníka riaditeľa FSB Alexandra Bortnikova, ktorý sa pôvodne venoval hospodárskej bezpečnosti. Ďalšiu zmenu v tomto tábore vyvolalo nevymenovanie Vladimira Ustinova na post ministra spravodlivosti. Ustinov sa stal prezidentovým zmocnencom pre Južný federálny okruh zahŕňajúci nepokojný Severný Kaukaz, čím sa jeho pozícia oslabil.

Oslabenie postihlo aj Čerkesovovu skupinu, keď prezident Medvedev odvolal Čerkesova z postu riaditeľa protidrogovej služby. Na jeho miesto Medvedev vymenoval silovíka Viktora Ivanova, blízkeho spolupracovníka Vladimira Putina, ktorý pôvodne zastával vysoké pozície v prezidentskej administratíve. Čerkesov sa stal hlavou Agentúry pre dodávky výzbroje (Rosoboronpostavka), čo preňho znamena-

lo porážku vzhľadom na jeho spory s FSB, ako aj vzhľadom na jeho pravdepodobné ambície získať post jej riaditeľa.

Na druhej strane Putin zobral so sebou do vlády okrem dovtedajšieho riaditeľa prezidentskej administratívy Sobjanina aj silovíka Igora Sečina, obaja získali posty vicepremiérov. Zdá sa, že po týchto zmenách dosiahli obe frakcie približne rovnakú silu, Čerkesovova zostáva v okolí Gazpromu, Sečínova sa usadila vo vláde. Presun hlavy jedného z klanov silovíkov z Kremľa do sídla vlády pritom v podstate kopíroval presun reálnej moci spojenej s Putinom a naznačil, že Sečín a jeho skupina si zatiaľ udržali svoj vplyv na Putina. Ten týmito krokmi znova našiel určitý systém vyrovnania, vybalansovania záujmov skupín vo svojom okolí.

ČORAZ VIAC SILOVIKOV

Dokumentácii počtu silovíkov v politickom systéme sa venovala ruská sociologička Olga Kryštanovskaja. Podľa nej v roku 2002 malo 25 % ruskej politickej elity vojenskú alebo bezpečnostnú minulosť, teda ich možno zaradiť medzi silovíkov, kým v roku 1993 to bolo 11 %. V porovnaní s rokom 1988 išlo o sedemnásobný nárast počtu silovíkov pôsobiacich vo vedúcich štátnych pozíciách aj v ekonomickej sfére. V roku 2002 sa významne zvýšilo zastúpenie silovíkov v regiónoch, v porovnaní s rokom 1999 to bol dvojnásobok. Pred rokom 2000 príslušnosť k orgánom bezpečnosti vnímali voliči u kandidáta ako veľké mínus, po teroristických útokoch na ruské obytné domy a udalostiach v Čečensku sa nálady voličov aj regionálnych elít zmenili. Voľba silovíkov za gubernátorov sa stala „módnu“ záležitosťou, do roku 2002 bolo spomedzi 88 vedúcich regionálnych správ (okrem Čečenska) 9 silovíkov. K ďalšiemu nárastu došlo po administratívnej reforme Vladimira Putina z roku 2000, ktorá rozdelila federáciu na sedem federálnych okruhov, tzv. generálnych gubernií. Na čele stáli splnomocnení prezidenta. Piatich spomedzi menovaných splnomocnených mali hodnosť generála a asi 70 % ich námestníkov boli vysokí dôstojníci.

Na federálnej úrovni tvorili silovíci 34,9 % z celkového počtu námestníkov ministrov vymenovaných v rokoch 2000 až 2002, v ekonomickej inštitúciách krajiny to bolo 7,1 %. Obzvlášť aktívne sa silovíci usilovali o získavanie postov na ministerstve ekonomickeho rozvoja, priemyslu a komunikácií.

Podľa údajov zo začiatku roku 2007 malo na federálnych ministerstvách 5 z 21 federálnych ministrov preukázateľne pôvod v silových štruktúrach, zároveň však stáli na čele silových rezortov – vnútro, obrana, mimoriadne situácie, spravodlivosť, FSB. Vedenie týchto ministerstiev silovíkmi, a nie civilmi, je v Rusku tradičné a nie je teda charakteristické len pre Putinovu éru.

Zastúpenie silovíkov nie je také výrazné v prezidentskej administratíve. V roku 2007 malo zo 46 vedúcich úradníkov iba osem pôvod v silových štruktúrach, pričom ani jeden z nich nebol v žiadnej z troch najvyšších pozícií, čo naznačuje, že administratíva zostávala v tom čase pod civilným vedením. Po odstúpení Alexandra Vološina z postu šéfa administratívy na jeho miesto nastúpil civilný právnik Dmitrij Medvedev. O dva roky neskôr, keď sa Medvedev stal vicepremiérom, predsedom administratívy sa stal takisto nesilovík Sergej Sobjanin.

Námestníkov riaditeľa administratívy počas Putinovho obdobia Kremeľ prezentoval ako ľudí z civilného sektora, zrejme však mali silovickú minulosť. Prvý námestník Igor Sečín pochádzajúci z Petrohradu v minulosti pôsobil v Afrike ako „vojenský tlmočník“, čo bolo obvyklé krytie KGB. Druhý námest-

ník Vladislav Surkov pôsobil podľa vyjadrení vicepremiéra Sergeja Ivanova ako pracovník vojenskej rozvedky GRU.

Po mocenskej výmene v roku 2008 si nový prezident Medvedev priviedol do Kremľa svojho spolupracovníka z vlády Sergeja Naryškina, ktorý pôvodne stál na čele vládnej administratívy a vymenoval ho za riaditeľa prezidentskej administratívy. Nie je silovik. Zmenil tiež počet námestníkov na troch, z nich jedným zostal Vladislav Surkov, ďalšími sa stali nesilovici: Alexander Beglov a bývalý sovietsky diplomat v ČSSR Alexej Gromov. Možno teda povedať, že prezidentská administratíva aspoň do istej miery zostáva civilná a menej sa nachádza pod kontrolou silovíkov.

PREČO?

Na príčiny mocenského vzostupu silovíkov existuje viacero názorov. Prevažujú najmä tri interpretácie: 1. ide o neúmyselný dôsledok Putinovej potreby oprieť sa o dôveryhodných spolupracovníkov; 2. ide o vedomú politickú stratégiu; 3. tento trend je výsledkom požiadavky elity aj spoločnosti. Podľa zástancov prvého názoru je počet silovíkov vo vysokých vládných pozíciách samozrejmy dôsledok kombinácie Putinovej minulosti a potreby dôveryhodných, lojálnych spolupracovníkov, o ktorých by sa mohol oprieť. K moci mu dopomohol jelcinovský klan Rodina, a ak nechcel, aby ho úplne ovládli, potreboval vlastnú štruktúru. Hlavnými faktormi pri výbere ľudí, ktorí ho obklopovali, boli buď osobné vzťahy alebo predpokladaná lojalita založená na rovnakom pôvode v silových štruktúrach.

Druhý pohľad hovorí, že rast moci silovíkov je dôsledkom Putinovej vedomej politickej stratégie a prejav smerovania k autoritárskej politike. Zástancovia tohto pohľadu, napr. Kryštanovskaja a White tvrdia, že Putinovým konečným cieľom je vznik „militokracie“, teda systému, ktorému by dominovali silovici a ktorý by väčšmi pripomínal formálnu než reálnu demokraciu. Zástancov tohto názoru znepokojuje najmä nedemokratická a autoritárska politika vyplývajúca z militantného myslenia silovíkov.

Tretí prúd názorov sa prikláňa k myšlienke, že vzostup silovíkov bol nevyhnutným dôsledkom vývoja 90. rokov, politického chaosu, ekonomického úpadku a čoraz väčšieho oslabovania štátu. Vtedajšia oligarchická vláda bola nútená obrátiť sa o pomoc na konzervatívne silové zložky, ktoré predstavovali profesionálnu neekonomickú byrokráciu. Jej moc postupne upadne, keď splní svoje poslanie.

Keď sledujeme novovzniknutú mocenskú štruktúru prezidenta Medvedeva a premiéra Putina a ich vzájomné vzťahy, dá sa predpokladať, že silovici sa stanú dôležitejším prvkom systému ako doteraz. Keďže majú vplyv na politickú aj ekonomickú sféru, otázka, kto z oboch lídrov na nich bude mať väčší vplyv, bude jedna z kľúčových.

Pre Vladimira Putina budú pravdepodobne predstavovať hlavný mechanizmus vplyvu na nového prezidenta. Otázne je, či preváži Putinova „reálna“ moc, alebo Medvedevova „ústavná“ moc. Keďže v ruskom systéme prezident mocensky prevyšuje premiéra, Putinovo postavenie závisí do značnej miery od toho, koľko autority bude mať, aby stelesnil skutočnú moc v krajine.

Kontrola nad silovíkmi pritom môže Putinovi poskytnúť jednu z možností, ako kontrolovať svojho nástupcu. Sú ňou potenciálne kompromitujúce materiály od spravodajských služieb, využiteľné napr. pri procese impeachmentu v prípade, že by nad Medvedevom strácal vplyv. V takom prípade by však mohol ohroziť aj seba samého, keďže Medvedev bol jeho dlhoročným spolupracovníkom.

Pre Dmitrija Medvedeva by sa silovici v prípade, že by na

niektorých ich frakciu získal väčší vplyv, stali prostriedkom na vymenenie sa z tieňa svojho predchodcu. Pokiaľ sa mu takýto krok nepodarí, nezíska plnú moc v štáte a v tandeme Medvedev-Putin zrejme zostane slabším hráčom.

Medvedev by sa mohol pokúsiť silovíkov aj oslabiť alebo úplne zbaviť moci, podobne, ako to Putin po svojom nástupe k moci urobil s oligarchami. Podľa jeho vyjadrení zo začiatku roku 2008 síce nepovažuje existenciu silovíkov a ich vplyv v politickej oblasti za problém, ale odstránenie silovíkov by zodpovedalo jeho povesti liberálnejšieho politika a umožnilo by mu zbaviť svojho predchodcu nátlakových pák a prípadne si vybudovať vlastné mocenské okolie.

V každom prípade sa zdá postavenie silovíkov vo všeobecnosti v ruskom politickom systéme a v spoločnosti v najbližšej budúcnosti neotrasiteľné. Je málo pravdepodobné, že by boli v dohľadnom čase oslabení alebo dokonca úplne zbavení nadobudnutej moci.

(Autorka je externou doktorandkou Katedry politológie Univerzity Komenského a vyučuje na Katedre politológie Trnavskej univerzity. Článok bol spracovaný v rámci projektu Priblížme medzinárodné štúdiá požiadavkám trhu: Systém podpory doktorandov pre kvalitný výskum a jeho využitie v praxi.)

REFERENCIE:

AMES, Mark: The Kremlin's Clan Warfare: The Putin Era Ends. In: *The Exile*, 22. 10. 2007. [online verzia]: http://www.exile.ru/articles/detail.php?ARTICLE_ID=13442&IBLOCK_ID=35&PAGE=1.

BELKOVSKIJ, Stanislav: Apologija Vladimira Putina. In: *Agentstvo Političeskich Novostej*, 1. 3. 2005. [online verzia]: <http://www.apn.ru/publications/article1304.htm>.

ČERKESOV, Viktor: „Nel'zja dopustiť, čto by vojiny prevratilis v togorovcev. In: *Kommersant*, 9. 10. 2007. [online verzia]: <http://www.kommersant.ru/doc.aspx?DocsID=812840>.

Dmitrij Medvedev provjol silovoj prijom. In: *Kommersant*, č. 79, 13. 5. 2008. [online verzia]: <http://www.kommersant.ru/doc.aspx?DocsID=890985>.

DULEBA, Alexander: Ruská federácia pred prezidentskými voľbami 2008. In: *SFPA, Bratislava*, január 2008, s. 33 – 34. [online verzia]: <http://www.sfpa.sk/dokumenty/publikacie/201>.

KRYŠTANOVSKAYA, Olga, White, Stephen: Putin's Militocracy. In: *Post-Soviet Affairs*, 4/2003, s. 293.

KRYŠTANOVSKAJA, Olga: Režim Putina: liberal'naja militokratija? In: *Žurnal Pro et Contra*, 4/2002. [online verzia]: <http://www.carnegie.ru/ru/pubs/procontra/67084.htm>.

NIFONTOV, Vadim: Tenevoje gosudarstvo v Rossii Putina? In: *Agentstvo Političeskich Novostej*, 10. 9. 2006. [online verzia]: <http://www.apn.ru/publications/article17780.htm>.

REDDAWAY, Peter: Russia in the Year 2003. In: *Post-Soviet Affairs*, 1/2004, s. 3.

RENZ, Bettina: The Siloviki in Russian Politics: Political Strategy or a Product of the System? In: *Russian analytical digest*, 20. 3. 2007, No. 17.

SOKOLOV, Boris: Est' li takaja partija? In: *Agentstvo Političeskich Novostej*, 14. 9. 2007. [online verzia]: <http://www.apn.ru/publications/article17835.htm>.

Ssory silovikov stali publičnymi. In: *Nezavisimaja gazeta*, 28. 12. 2007. [online verzia]: http://www.ng.ru/politics/2007-12-28/3_siloviki.html.